

Kontroll av ekologiska livsmedel

Här ger Livsmedelsverket vägledning om hur kraven i lagstiftningen kan uppnås. Vägledningen är inte bindande och utesluter inte andra sätt att uppfylla kraven.

Den som köper ekologiska livsmedel i en butik ska känna sig säker på att livsmedlen svarar mot de krav som reglerna ställer. Det handlar om redlighet - alltså att ett livsmedel verkligen består av det som det uppges innehålla.

Om lagstiftningen

På sidan om ekologiska livsmedel finns relevant livsmedelslagstiftning samlad till höger. Där kan du klicka dig vidare och både få information om lagstiftningen och komma direkt till de olika lagarna och förordningarna.

- Förordning (EG) nr 834/2007 om ekologisk produktion och märkning av ekologiska produkter.
- Förordning (EG) nr 889/2008 om ekologisk produktion, märkning och kontroll.
- Förordning (EG) nr 1235/2008 om import av ekologiska produkter.
- Livsmedelsverkets föreskrifter (LIVSFS 2016:1) om kontroll av ekologisk produktion

I kontrollen av ekologiska livsmedel behöver du också ta hänsyn till andra regler:

- Lag (SFS 2013:363) om kontroll av ekologisk produktion.
- Förordning (SFS 2013:1059) om kontroll av ekologisk produktion.

En ny förordning om ekologisk produktion och märkning av ekologiska produkter har beslutats. Förordningen kommer att ersätta nuvarande förordningar ovan och skulle ha börjat tillämpas 1 januari 2021. På grund av de svårigheter som orsakats av pandemin behöver dock den ekologiska sektorn mera tid för att hinna anpassa sig till de nya reglerna. Nytt datum för tillämpning av förordning (EU) nr 2018/848 blir därför 1 januari 2022.

Krav på anmälan till ett kontrollorgan

Nästan alla livsmedelsföretagare inom EU som märker sina produkter som ekologiska eller anger att livsmedlet innehåller ekologiska ingredienser och vill släppa ut dem på marknaden, ska anmäla sin verksamhet till ett godkänt kontrollorgan och låta sitt företag omfattas av deras kontroll.

Kravet gäller den som framställer, bereder, förvarar ekologiska livsmedel, eller importerar/exporterar ekologiska livsmedel från tredje land eller som släpper ut sådana produkter på marknaden. Det innebär att anmälda företag kontrolleras både av den kommunala kontrollmyndigheten eller Livsmedelsverket och av ett kontrollorgan.

I Sverige finns ett undantag från kravet på anmälan till ett kontrollorgan för företag som säljer ekologiska produkter direkt till slutkonsument, exempelvis i butik. Men om företaget gör någon av följande aktiviteter ska de anmäla sig till ett kontrollorgan:

- förvarar (annat än i anslutning till försäljningsplatsen),
- producerar eller bereder ekologiska livsmedel eller
- importerar ekologiska produkter från tredje land eller
- har kontrakterat ut en eller flera av aktiviteterna ovan till tredje part, eller
- har distansförsäljning via internet av ekologiska livsmedel.

Definition av beredning enligt det ekologiska regelverket:

- konservering

- bearbetning av ekologiska produkter inklusive slakt och styckning när det gäller animalieprodukter

- paketering och/eller ekologisk märkning

Ovanstående aktiviteter kräver alltså anmälan till ett kontrollorgan.

Skivning av exempelvis skinka, delning och annan liknande hantering av livsmedel räknas inte som bearbetning. Att ha en skylt i delikatessdisken om att skinkan är ekologisk eller att ha information på hyllkanten om att livsmedlet är ekologiskt medför inte krav på anmälan till ett kontrollorgan.

Däremot räknas så kallad "bake off" i butik som bearbetning eftersom det steget väsentligt förändrar livsmedlet, så det räknas som en beredning som kräver anmälan till ett kontrollorgan.

Om ett företag uppfyller något av följande - förvarar (annat än i anslutning till försäljningsplatsen), producerar, bereder, importerar ekologiska produkter från tredje land eller har distanshandel via internet - måste företaget vara anmält till ett kontrollorgan och omfattas av kontrollsystemet. Observera att mängden ekologiska livsmedel inte har någon som helt betydelse i dessa sammanhang. Som exempel kan nämnas en butik som varken producerar, bereder eller förvarar (annat än i anslutning till försäljningsplatsen) ekologiska livsmedel, men som har egen import av ekologiska kryddor från exempelvis Thailand. I de fallen gäller inte reglerna om undantag, varför inte enbart importverksamheten ska omfattas av kontrollsystemet, utan företagets hela verksamhet.

Försäljning via distans

Försäljning av ekologiska livsmedel via distans/e-handel är inte försäljning direkt till slutkonsument, vilket gör att denna typ av verksamhet *i princip* alltid ska anmälas till ett kontrollorgan. För att det ska vara direkt försäljning till slutkonsument krävs att försäljningen (vid köptillfället) sker i närvaro av både handlaren eller dess personal och slutkonsumenten. Observera att lagerhållningen också alltid ska vara anmält till ett kontrollorgan oavsett vem som äger lagret.

Försäljning av livsmedel via en REKO-ring räknas därmed som distansförsäljning. Detta innebär att alla aktörer, det vill säga både livsmedelsföretag och privatpersoner, som säljer ekologiska livsmedel via en REKO-ring ska vara anmälda till ett kontrollorgan.

Alla anläggningar inom företaget som är inblandade i handeln ska ingå i anmälan till kontrollorganet. Sker försäljningen via gemensam webbplats behöver endast huvudkontoret anmälas, men lager och butik som packar/lämnar ut varorna måste omfattas av kontrollen. För livsmedelskedjor med en gemensam firma (samma organisationsnummer) räcker således en anmälan men den ska omfatta alla anläggningar. Observera att för livsmedelskedjor där butikerna har egen firma (eget organisationsnummer) ska varje butik göra en anmälan. Detta gäller oavsett om butiken har egen webbhandel eller en gemensam för hela kedjan.

Med distanshandel menas att köpet ingås när slutkonsumenten väljer att slutföra köpet på webbsidan, eftersom denna då ingått ett bindande avtal med företagaren. Detta gäller oavsett om betalning sker vid köpet, via faktura eller vid hämtning i butik. Det gäller också oavsett om matkassen plockas ihop i butik eller på lager för hämtning/utkörning.

Utkörning av förbeställda matkassar kan göras på olika sätt. En del företag plockar ihop matkassen på ett

lager och kör den sedan direkt hem till konsumenten, medan andra låter den mellanlanda i så kallade hämningsskåp. I det senare fallet hämtar konsumenten själv sin matkasse i skåpet. Dessa skåp kan finnas på olika platser. Ägaren av hämningsskåp behöver inte anmäla det till ett kontrollorgan, eftersom mellanlagring av matkassar anses vara en del av hemtransporten av kassarna och transportverksamhet behöver inte anmälas. En butik som uppfyller kraven på att inte behöva anmäla sin verksamhet till ett kontrollorgan kan därmed ha hämningsskåp utan att behöva anmäla sin verksamhet.

Undantag från anmälan till kontrollorgan

För att avgöra om ett livsmedelsföretag är undantaget, börja alltid med frågan:

- Säljer de direkt till slutkonsument?

Om svaret är nej ska företag vara anmält till ett kontrollorgan.

Om svaret är ja, gå vidare till följande frågor:

- Förvarar livsmedelsföretaget sina ekologiska livsmedel på annan plats än på försäljningsstället, eller
- har de någon form av produktion, beredning av ekologiska livsmedel, eller
- importerar de ekologiska livsmedel från länder utanför EU eller
- har kontrakterat ut en eller flera av aktiviteterna ovan till tredje part,
- eller
- har distansförsäljning av ekologiska livsmedel.

Om svaret är ja på något av de uppräknade alternativen ovan ska de vara anmält till ett kontrollorgan.

Om svaret är nej på samtliga frågor behöver företaget inte anmäla sig till ett kontrollorgan.

I praktiken innebär det att vissa butiker är undantagna och för dessa kontrolleras ekologiska livsmedel då enbart av den ordinarie livsmedelskontrollen, det vill säga den kommunala kontrollmyndigheten.

Grossister som säljer ekologiska livsmedel - och inte säljer direkt till slutkonsument- ska vara anmälda till kontrollorgan, men behöver inte ha en årlig kontroll. Vanligtvis kontrolleras de vart annat- eller vart tredje år.

I Sverige finns sex privata kontrollorgan som är godkända att kontrollera och certifiera förädling och import av ekologiska livsmedel. De kontrollerar att alla som producerar ekologiska livsmedel eller importerar ekologisk mat från länder utanför EU följer lagstiftningen som styr hur ekologisk mat får tillverkas och märkas. För mer information se Livsmedelsverkets webbplats under Ekologisk mat.

Ekologisk mat

Storhushåll omfattas inte av de ekologiska reglerna

Storhushåll som restauranger och skolkök omfattas inte av de ekologiska reglerna och kan inte anmäla sina verksamheter till kontrollorgan. Istället kontrolleras deras verksamhet av den ordinarie livsmedelskontrollen, det vill säga den kommunala kontrollmyndigheten.

För att få informera om och märka livsmedel som ekologiska på en restaurang får de inte ha bearbetats i storhushållet, utan ska vara inköpta som ekologiska. Det vill säga bearbetning av livsmedlet ska ha gjorts i ett tidigare steg i produktionskedjan, och då enligt de ekologiska reglerna.

Exempelvis kan en restaurang köpa in frysta ekologiska färdiggräddade pannkakor som sedan värms i mikro innan servering. Pannkakorna kan då säljas som ekologiska. Ett annat exempel kan vara en hamburgare som tillreds i restaurangen och där den enda ingrediensen som är ekologisk är köttfärsen. Den får då säljas som "Hamburgare med ekologisk köttfärs". Det ska finnas dokument som visar livsmedlens ekologiska status, exempelvis genom faktura, följesedel eller annat.

Ansvarsfördelning mellan kontrollorgan och myndigheterna

För att ekologiska livsmedel inte ska kontrolleras av både ett kontrollorgan och den kommunala kontrollmyndigheten eller Livsmedelsverket är det viktigt att förstå vem som gör vad i kontrollen. Kontroll av ekologiska livsmedel är en redlighetskontroll och utförs av kontrollorganet mot det ekologiska regelverket. Den kontrolluppgiften har Livsmedelsverket delegerat till kontrollorganet efter en prövning.

Den övriga kontrollen utförs av den kommunala kontrollmyndigheten eller av Livsmedelsverket. Den kommunala kontrollmyndigheten och Livsmedelsverket kan kontrollera märkning och spårbarhet hos anslutna företag, men om de upptäcker bristande efterlevnad mot de ekologiska reglerna är det viktigt att de informerar det aktuella kontrollorganet för vidare hantering.

Livsmedelsföretag som är anmälda till kontrollorganet får styrkande dokument (certifikat) som visar att de är kunder hos dem. Kontrollorganet får återkalla ett utfärdat certifikat, vilket i praktiken innebär att företaget inte längre kan producera, märka eller släppa ut ekologiska livsmedel på marknaden. Finns det varor i lager som inte uppfyller de ekologiska reglerna får kontrollorganet besluta om att företaget ska ta bort den ekologiska märkningen på ett parti eller produktionsomgång.

I de fall ett kontrollorgan upptäcker en allvarig överträdelse eller en överträdelse som får en långvarig verkan ska de överföra ärendet till den kontrollmyndighet som också har kontrollen över företaget. Kontrollorganet ska då överlämna samtliga uppgifter som har framkommit om överträdelsen och om vilka eventuella åtgärder som har beslutats mot företaget med anledning av den. Den aktuella kontrollmyndigheten kan då utfärda ett saluförbud för att få sälja ekologiska livsmedel under en period som ska vara överenskommen med Livsmedelsverket.

När företag borde vara anmälda till ett kontrollorgan men inte är det

Det är bland annat den kommunala kontrollmyndigheten och Livsmedelsverket som kan upptäcka företag som borde vara anmälda till ett kontrollorgan men som inte är det. Det kan röra sig om företag som producerar och märker sina livsmedel som ekologiska eller importerar ekologiska livsmedel från länder utanför EU men inte är anmälda till ett kontrollorgan. Det kan även vara butiker som bereder ekologiska livsmedel och saluför dem som sådana utan att vara anmälda.

Enklast att upptäcka detta är att kontrollmyndigheten frågar efter ett giltigt certifikat. Har företaget inte något sådant och det borde vara anmälda till ett kontrollorgan ska kontrollmyndigheten omedelbart underrätta Livsmedelsverket.

Kontrollmyndigheten ska lämna över samtliga uppgifter som har framkommit om överträdelsen och om vilka eventuella åtgärder som har beslutats mot företaget med anledning av den. Se paragraf 14 i LIVSFS 2016:1

En åtgärd är att se till att företaget tar bort märkningen med ekologiskt till dess företaget anmäler sig till ett kontrollorgan. Lagstödet för detta är artikel 36 och 7 i förordning (EU) nr 1169/2011. Även artikel 30 i förordning (EG) nr 834/2008 är tillämplig. Anledningen till att Livsmedelsverket ska underrättas är för att en sanktionsavgift ska tas ut för företag som ska ha anmält sin verksamhet till ett kontrollorgan men som inte gjort det.

Vad kan kontrolleras i en butik?

När det gäller butiker kan kontrollmyndigheten kontrollera att det finns dokument som styrker att livsmedel är ekologiskt framställda och att mängden inköpta ekologiska livsmedel överensstämmer med den som säljs, eller kasseras. Det ska framgå av följesedlar, annan dokumentation eller förpackningar vilka livsmedel som är ekologiska.

Det finns inget uttryckligt krav på att butiker som inte är anmälda till ett kontrollorgan ska ha tillgång till certifikat eller andra liknande dokument som styrker livsmedelns ekologiska status på plats, men de ska kunna skaffa fram dem på myndighetens begäran.

Det får inte finnas risk att ekologiska och icke-ekologiska varor blandas ihop och det är särskilt viktigt att kontrollera det vid lösviktsförsäljning.

Det kan vara bra att känna till något om transport av ekologiska livsmedel. De som enbart transporterar dessa behöver inte vara anmälda till ett kontrollorgan. Ekologiska livsmedel ska transporteras i lämpliga förpackningar, behållare eller fordon som är förseglade på ett sådant sätt att innehållet inte kan bytas ut utan att förseglingen förfalskas eller skadas. Vid transport av ekologiska produkter ska storförpackningar märkas med uppgift om:

- Namn och adress på företaget, eller i förekommande fall på ägaren eller säljaren av produkten.
- Produktens benämning försedd med en hänvisning till ekologisk produktion.
- Namn eller kodnummer för det kontrollorgan som företaget är underställt.

Uppgifterna kan också lämnas i ett följedokument om det dokumentet obestriddigt kan kopplas till storförpackningen.

Övrig information

Tillämpning av förvaltningslagen och hantering av överklagande i ekologisk produktion - Vägledning

Senast uppdaterad 22 september 2021 Ansvarig grupp SV_FMS